

3. ה מ ל צ ו ת

3.1. הקדמה

חברי הוועדה מאמינים כי תפקידו של הממסד להגן על חופש האמונה ועל חרות המחשבה, לאפשר פלורליזם חרבותי ולהבטיח אפשרות צמיחה וקיום של תנועות שיש עמן שינוי וחידוש.

אולם, שום חברה אינה מתקיימת בואקום ערכי מוחלט; בסיס משותף, מצומצם ככל שיהא, מנחה, ברוב מדינות הדמוקרטיה המערבית את מערכות החינוך, החוק ובריאות הנפש; במרכזם של אלה עומדת תפישה מסויימת של האדם והיחסים בין בני-אדם ובין קבוצות; עצם האמונה בחופש האמונה גזורה אף היא מבסיס משותף זה.

לאור האמור לעיל, סבורים חברי הוועדה כי זכותה ואף חובתה של החברה לנקוט עמדה כאשר מדובר בפעולות (או, בהטפה מאורגנת) המנוגדות לבסיס הערכי המשותף שעליו מושחתת החברה. הימנעות מנקיטת עמדה כלשהיא במקרים כאלה, יש בה משום הפניית עורף והתעלמות מפגיעה קיימת או צפויה בפרטים, בקבוצות אחרות, ויחכן אף באשיות המערכת החברתית-חרבותית.

חברי הוועדה מודעים לזהירות הרבה הנדרשת ממי ששוקל להגביל, ולו במשהו, את חופש פעולתו של גוף כשלהו ומשוכנעים כי יש להימנע מקביעת עמדה גלובלית (כוללנית) כלפי פרטים או קבוצות באופן שיפלה אותם לרעה על פני האחרים. כמו כן, מוצאת הוועדה לנחוץ להחריע כנגד תופעות שיש בהן משום התנכלות לאדם או לקבוצה בשל אמונות או מנהגים חריגים.

למרות שלבעית הקבוצות החדשות יש אספקטים פסיכולוגיים, חינוכיים ועוד, סבורה הוועדה כי זוהי בראש ובראשונה בעיה חברתית. הוועדה ממליצה, איפא, שמשרד העבודה והרווחה יהיה המשרד האחראי לריכוז ההתמודדות עם הבעיה.

עיקר המלצותיה של הוועדה עוסקות בארבעה תחומים עיקריים:

- איסוף, ריכוז והפצת מידע; ייזום מחקרים.

- חינוך

- עזרה לאוכלוסיות נפגעות.

- חוק.

הוועדה השתדלה שלא להמליץ על הקמת גופים חדשים, אלא להסתמך על גופים קיימים.

3.2. איסוף, ריכוז והפצת מידע; ייזום מחקרים

(א) הוועדה ממליצה על איסוף שיטחי של מידע מקיף מגוון ועדכני על כל הקבוצות החדשות הפועלות בארץ (בין אם נכללו בבדיקת הוועדה ובין אם לאו) ועל קבוצות חדשות הבולטות בפעילותן בחו"ל ושיש בפעילותן נגיעה לאזרחים ישראלים. משרד העבודה והרווחה יהיה הגוף האחראי לאיסוף המידע ולעיבודו.

(ב) המידע (ספרות הקיימת בנושא, קטעי עיתונות ונרסומים שונים מהארץ ומחו"ל) ירוכז בספרייה שתהיה פתוחה לקהל הרחב.

(ג) הפצת מידע: הוצאה לאור של פרסומים בעברית; פרסומים חד פעמיים הנוגעים לאירגונים ותופעות מסוימות וכן עלון עם מידע שוטף שיופיע בפרקי זמן קצובים. החומר יועבר למשרדי הממשלה ולגופים שונים שיש להם נגיעה לחחום וכן לכל מי שיהיה מעוניין בו.

(ד) ייזום מחקרים: יש צורך במאמץ מחקרי בלתי חלוי שיתמקד בחופעה בכללותה ובהיבטים ספציפיים שלה. יש לעודד מחקרים בנושא מנקודות מבט של דיסציפלינות שונות (סוציולוגיה, אנתרופולוגיה, קומוניקציה; פסיכולוגיה, רפואה, משפט, כלכלה ומיסוי) תוך שימת דגש על מחקרים אינטרדיסציפלינריים. יתכן ובמקביל יהיה צורך במחקר מהיר, יחסית, שיפחח כלים טיפוליים ומשפטיים להתמודדות עם הבעיות הקיימות.

3.3 חינוך

3.3.1 נקודות מוצא

הבדיקה שנעשתה מעלה כי בדרך כלל פונים הארגונים במוצהר לאוכלוסיה בוגרת בלבד, אך לעיחים אינם נמנעים מלפעול בקרב קטינים שהם בגיל בית הספר. כללית, נראה שאין ניכרת נטיה בולטת מצידם של צעירים שבגיל ביה"ס להצטרף לפעולות האירגונים הללו (להוציא מספר מקרים בהם משתחפים בפעולות קטינים שהובאו על ידי הוריהם).

מקור החופעה בכללותה הוא בתנאים ובגורמים חברתיים-כלליים של חרבותנו וחברתנו, שבדרך כלל אינם חלק של הפעילות הספציפית במערכת החינוך.

בעצם הפעולה של מערכת החינוך בחחומים ערכיים חברתיים יש כדי לחזק בתלמידים את החוסן הנפשי והרוחני, המסייע להם בהתמודדותם עם לחצים והשפעות כלל-חברחיות וחוץ בית ספריות.

יחנן שלפחות חלק מהנוטים לקבוצות החדשות עושים זאת בגלל העדר הרגלי חשיבה וביקורת נכונים, ובגלל העדר מנגנוני תמיכה אמוציונליים במצבי לחץ. מסיבה זאת יש חשיבות לפעולות מוקדמות:

- א. איחור תלמידים כאלה בעוד מועד, עד כמה שהדבר אפשרי .
- ב. הדרכה וחיזוק של המנגנונים הקוגניטיביים והאמוציונליים בקרב תלמידים אלה בפרט ובקרב כל אוכלוסיה התלמידים בכלל.
- ג. הדרכת/שיחוף הורים בעניין. פעילות ייעוץ והדרכה בהתאם לצורך.

למעשה, אין בארץ מערכת בדוקה מגובשח ומובנית של תכניות פעולה לחינוך מונע מעין זה הן לגבי הכלל והן לגבי הפרט הנפגע. אמנם קיימות במידה מסויימת, תכניות נסיוניות וכיווני טיפול ברמות שונות ולקחי נסיונות, אך גם אלה - לאו דווקא בתחום המוגדר של הקבוצות החדשות אלא בחחומים שמאפייניהם דומים (כגון: סמים, לחץ חברתי, צריכת פרסומת וכיוב').

העדר חכניות מגובשות כנ"ל בולט במיוחד במה שניתן לכוון תחום המניעה הראשונית, אשר, לפי האמור לעיל, היא שצריכה לשמש מוקד לפעולה במערכת החינוך, כדרך לקבלת החלטות נכונות.

המשרד האחראי לנושא החינוך הוא משרד החינוך והתרבות.

3.3.2 הצעות לכיווני פעולה

- (א) על משרד החינוך והתרבות להיערך לפעילויות חינוך בנושא הנדון.
- (ב) מוצע להשתלב במסגרת תכניות ופעילויות חינוכיות קיימות, ולא ליצור מסגרות וחוכניות נפרדות לנושא זה.
- (ג) חשוב שהמחנכים ברמות שונות- יועצים ופסיכולוגים חינוכיים, מחנכי כיתה, עובדי החינוך החברתי והבלתי-פורמלי - יהיו הגורמים הפעילים בביצוע חכניות משולבות אלה.
- (ד) ביה"ס יפעל, במידה יכולה, ובשילוב עם מרכז ההסברה ומשרד העבודה והרווחה גם להעברת מידע ולהסברה בקרב ציבור הורי התלמידים. לשם כך יש להביא לידיעתם מידע ברור עדכני אמין ומלא, עד כמה שאפשר, על פעולת הקבוצות החדשות. עם זאת, ברור שהפעלת המחנכים בביצוע התכניות החינוכיות מותנית בהכשרה מוקדמת מיוחדת ובהדרכה ותמיכה מתמידות.
- (ה) כדי להתקדם בכך, יש צורך:
1. בהכנת פרקי מידע והסברה, בתיאום עם משרד העבודה והרווחה.
 2. בפיתוח חכניות - פעולה;
 3. בניסוי ומעקב;
 4. בהכשרה והשתלמות של המחנכים ברמות השונות הנ"ל.
 5. בהפעלת כלי הדרכה ויעוץ שוטפים ותומכים עבור המחנכים.
- (ו) נדגיש כי גם כשמדובר בחלמידים הנמצאים במסגרת מוסד חינוכי - הטיפול בפרט הנפגע צריך להיות מופקד בידי איש מקצוע מוסמך בטיפול, או לפחות להיות מכוון על ידו במישרין.

3.3.3 הוועדה ממליצה למשרד החינוך והתרבות לבדוק את שילובו של נושא הקבוצות החדשות במסגרת ההערכות החדשה לחינוך לדמוקרטיה.

3.4 עזרה לאוכלוסיות נפגעות

האוכלוסיה העלולה להיפגע בתוצאה ממגע עם הקבוצות החדשות כוללת שתי קבוצות עיקריות:

- (א) הורים ובני משפחה
- (ב) אוכלוסיה שיש לה מעורבות בקבוצות החדשות (בכל הרמות)

3.4.1 הורים ובני משפחה

עיקר ההמלצה בתחום זה היא כי הלשכות לשירותי רווחה של משרד העבודה והרווחה, והשרותים העירוניים, יהפכו ל"כתובת" מאבחנת, מתערבת ומדריכה, במטרה לעזור לבני משפחה להתמודד עם הבעיה.

3.4.2 אוכלוסיה שיש לה מעורבות בקבוצות החדשות (בכל הרמות).

- במקרה זה מדובר בשלוש קטגוריות אפשריות של נזקקים.
- (א) כאלו הנוטים להצטרף לקבוצה חדשה, זו או אחרת, ומבקשים ייעוץ.
 - (ב) חברי קבוצה המבקשים סיוע (אין הוועדה רואה את חברי הקבוצות כזקוקים בהכרח לסיוע וטיפול).
 - (ג) עוזבי קבוצות הזקוקים לסיוע.

יש להדגיש כי בעוד שקטינים הנמצאים במסגרות הלימוד יטופלו על ידי אנשי משרד החינוך, קטינים שאינם לומדים יטופלו על ידי אנשי משרד העבודה והרווחה.

מהמידע המצוי בידינו ברור כי לפחות חלק מעוזבי הקבוצות נתקלים בבעיות חילוקי דעות ביוזם בעת חזרתם לחברה ויש להעניק להם את העזרה והתמיכה הדרושות.

יהיה צורך גם בהערכות מתאימה לסיוע לאוכלוסיות הנזכרות במסגרת שרותי בריאות הנפש אליהם יופנו נזקקים לפי שיקולים מקצועיים של אנשי שרותי הרווחה והחינוך. על משרד הבריאות להערך למתן פתרונות לנזקקים על ידי הכנת כח אדם מיומן וכלים למתן טיפול הולם. לצורך זה מומלץ שחקבע "כתובת" במשרד הבריאות לריכוז הטיפול בנושא.

3.5 חוק

נראה כי יש בחקיקה הקיימת כלים שונים להתמודדות עם חופעות מסוימות, בפעילות הקבוצות החדשות, הנראות כמזיקות או שיחכן והן מנוגדות לחקנת הציבור. החגובה המתאימה ביותר במישור המשפטי כלפי פעילויות כאלה היא לאכוף באופן חקיף יותר את החוקים הקיימים; זאת - תוך גילוי יוזמה ועירנות של הרשויות המפקדות על תחומי הפעילות.

3.5.1 אכיפת חוקים

הכוונה בעיקר לחוקים הבאים:

(א) חוקי הגנת הצרכן.

(ב) חוק העמותות התש"מ-1980.

(ג) חוקים וחקנות בתחום המיסוי ומטבע זר.

(ד) חוק הפסיכולוגים התשל"ז-1977, וחוק השימוש בהיפנוזה התשמ"ד-1984

(ה) חוק הכניסה לישראל התשי"ב-1952.

3.5.2 מומלץ כי הרשויות המוסמכות, כל אחת בתחומה, יזמו בדיקה אשר תאפשר איסוף מידע לצורך אכיפת חוקים עליהם הן מפקדות, תוך קבלת סיוע, במקרה הצורך, ממשטרת ישראל. משטרת ישראל תיערך למתן הסיוע לבדיקה הנדרשת.

3.5.3 עם זאת מומלץ לשקול את האפשרות להביא לשינויים הבאים בתחום החקיקה:

(א) במשרד הבריאות - הרחבת סמכות משרד הבריאות לפקח על קורסים שבהם נעשה שימוש בטכניקות פסיכולוגיות שמטרחן לשנות אישיותו של אדם, או התנהגותו, כדי לוודא שעוסקים בכך אנשי מקצוע ראויים וכדי למנוע נזק למשחחפים.

(ב) במשרד המשפטים - חיוב קבוצות הפועלות לגיוס חברים מקרב הציבור, לגלוח למחגיגים עובדות רלבנטיות כגון: שמה האמיתי של הקבוצה, האם הקבוצה הינה ענף מקבוצת גג גדולה יותר, ומה שם אותה קבוצת גג, מטרת הקבוצה ואופיה.

אי גילוי כאמור יהיה בגדר עוולה אזרחית ו/או עבירה פלילית.